פרשיות באגרות הראי"ה

קבר רחל ו"בית רחל"

מרחשוון תרע"ב – מנחם אב תרפ"ה (1911–1925)

3 אגרות

הסיפור, האגרות לפי הסדר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

הסיפור בקצרה

קבר רחל עומד על הדרך מירושלים לבית לחם. מאות שנים באו אליו יהודים להתפלל, אבל סביבו לא הייתה שום אחיזה יהודית. כבר בשנת תרל"ו (1875) קנה הרב צבי הירש קלישר, מראשוני "חובבי ציון", חלקת אדמה ליד הקבר, כדי להקים שם ישוב יהודי.

בשנת תרע"ב (1911) כבר פעל ועד של רבנים בשם "בית רחל", כדי לקנות מגרש מול הקבר ולהקים עליו מוסד של תורה ותפילה. היו שערערו על התוכנית, והרב קוק כתב גילוי דעת בעדה (כרך ב', אגרת שצג). האגרות מלוות את הרעיון לאורך ארבע עשרה שנים: מהתקווה הראשונה, דרך הכסף שהופקד בידי ד"ר לוי, ועד שהמגרש עבר לידי הנדיב נתן שטראוס.

האגרות לפי הסדר

כרך ב', אגרת שצג: 1. גילוי דעת, לוועד "בית רחל", בט"ו במרחשוון תרע"ב: חשוב מאוד שתהיה נחלה לישראל ליד הקבר, ובה "קיבוץ ת"ח צדיקים עוסקים בתורה ובתפילה", וגם מקום ישוב לעובדי אדמה. את הרעיון התחיל לפני כשלושים שנה הרב צבי הירש קלישר. הכסף יופקד בבנק אנגלו-פלשתינה עד שהוועד יקנה את האדמה. הערעורים באו מפני שהיו שהגזימו בתוכניות של מוסדות גדולים ומושבה, "וההגזמה מביאה, כמובן, יאוש תמיד". אבל גם מגרש קטן ובו מוסד קדוש הוא דבר קרוב לביצוע. ובסוף, דברי הנביא אל רחל: "ויש תקוה לאחריתך נאם ד' ושבו בנים לגבולם".

"גם לקטנות אל נבוז"

> שנתיים אחר כך עדיין עסק הרב קוק בעניין.

כרך ב', אגרת תרז: 2. לרב שמואל חיים הלוי הורוויץ, בערב יום הכיפורים תרע"ד: רוב המכתב עוסק בעזרה לשומרי השביעית. ובסופו שורה אחת: הרב קוק יכתוב בעניין קבר רחל לד"ר לוי, שבידיו הופקד כסף הוועד.

"ע"ד קבר רחל אקוה לכתוב לד"ר לוי אחר יום הק' הבעל"ט בל"נ"

> באה מלחמת העולם, והרב קוק נתקע באירופה. המגרש לא נקנה לשם מוסד דתי, ובמשך השנים עבר לידי הנדיב האמריקני נתן שטראוס.

כרך ד', אגרת אשמא: 3. לנדיב נתן שטראוס, מירושלים, בכ"ג במנחם אב תרפ"ה: שטראוס קנה מד"ר לוי את המגרש ליד קבר רחל. רבנים גדולים השתדלו שנים רבות לקנותו לשם מוסד של תורה ותפילה, ובראשם הרב קלישר, "שהוא הי' ג"כ הראשון אשר הקים את התנועה של חבת ציון המעשית". בימי התורכים לא עלה הדבר בידם, ואחר כך נוסד ועד "בית רחל", אבל "נסתבך הדבר". הרב קוק מבקש משטראוס להקדיש את המגרש למוסד דתי, באישור הרבנות הראשית, שקיבלה מהממשלה הבריטית את הסמכות לאשר הקדשות. כך יישאר שמו לזכר עולם, ליד קברה של רחל אמנו.

"המסמלת את האהבה הלאומית, ואת אמונת הגאולה והתחיה לעמנו על אדמת קדשו לעד"

מה קרה אחר כך

המוסד לא קם. נתן שטראוס נפטר בשנת תרצ"א (1931), ובשנת תרצ"ג (1933) הודיעו ילדיו שהם תורמים לקרן הקיימת לישראל שתי חלקות שקנה אביהם, ובהן החלקה הגבוהה שמול קבר רחל, על הדרך מירושלים לבית לחם.

מה מלמדת הפרשה

התחלה צנועה עדיפה על הגזמה. "וההגזמה מביאה, כמובן, יאוש תמיד", אבל "גם לקטנות אל נבוז" (כרך ב', אגרת שצג).

רחל אמנו כסמל. קבר רחל הוא זכרון "האם הקדושה אמן של ישראל, המסמלת את האהבה הלאומית, ואת אמונת הגאולה והתחיה לעמנו על אדמת קדשו לעד" (כרך ד', אגרת אשמא).

נוסח האגרות

3 האגרות שבפרשה, לפי הסדר, כל אחת עם התמצית שלה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שצג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו מרחשוון תרע"ב - יפו

נמען: ועד 'בית רחל' (הרבנים שאול חיים הורוביץ ויהושע צרבינסקי)

גילוי דעת על קניית מגרש מול קבר רחל: חשוב שתהיה נחלה לישראל ליד הקבר, ובה מוסד של תלמידי חכמים ומקום ישוב לעובדי אדמה. את הרעיון התחיל ר' צבי הירש קלישר. הכספים יופקדו בבנק אפ"ק. הערעורים נבעו מהגזמה בתוכניות, אבל גם התחלה קטנה ראויה. 'יש תקוה לאחריתך'.

עיקרי הדברים

- קניית מגרש מול קבר רחל.
- מוסד תורה וישוב.
- נגד הגזמה, ובעד התחלה קטנה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט"ו מ"ח תרע"ב[4].

(אל ועד "בית רחל", הרב הגאון ר'[5] שאול חיים הורוויץ זי"ל[6] והרב ר' יהושע צרווינסקי זי"ל)

גילוי דעת ע"ד[7] קנין המגרש שממול קבר רחל.

עצם הדבר נכבד מאד שתהיה נחלה לישראל סמוך להקבר הקדוש והחביב הנ"ל[8], וביחוד אם יעלה הדבר לבנות שמה איזה מוסדות-קודש הראויים למקום זה, כמו קיבוץ ת"ח[9] צדיקים עוסקים בתורה ובתפילה. מובן הדבר שנחוץ עם זה, שיהיה שם ג"כ[10] מקום ישוב של אנשים העוסקים בדרך ארץ, לזרע ולנטע ולהחיות את הארץ.

המחשבה הזאת עתיקה היא, וכבר התחיל בהתגשמותה הגאון ראש לחובבי ציון, ר' צבי הירש קאלישר זי"ל, זה כשלשים שנה.

כשישולחו כל הכספים אל הבנק אנגלו-פלשתינא, באופן שיהיו שמורים שמה עד אשר יעלה הדבר ביד הועד, המתעסק ברכישת האדמה הנ"ל, לקנות חבלי אדמה במקום ההוא, כפי מדת היכולת הכספית, הדבר בטוח באופן זה שהנותנים קולעים הם בנדבותיהם אל מטרת הקודש הנ"ל, בלא שום פקפוק, בעה"י[11].

המטרה הנ"ל יש בה דרכים שונים. יש שתשאף לגדולות, כמו להקים מוסד גדול ומושבה חשובה, שעל זה צריך באמת סכומים גדולים, שהם לפי צוק העתים כעת רחוקים להיות נקבצים במשך זמן קרוב. אבל גם לקטנות אל נבוז, ושיעלה בידינו לקנות שמה חבל אדמה של איזה אלפי אמות, ולקבע שמה מוסד קדוש והגון המתאים לתעודת המקום, זהו דבר קרוב מאד ב"ה. וגם ע"ז[12] ראוי שישמח לב כל איש ישראל, ובכל רגשי לבבנו נכסוף לראות גם את החזיון היפה, הנאדר בקודש הזה, שממול קבר רחל

אמנו, שהוא עד כה כולו מנוכר לנו, ישמע קולו של יעקב בתורה ובתפילה, ויראו אותות חיים לישראל בבנין ועבודת הארץ, בשיבת בנים לגבולם.

הערעורים שיצאו על הענין הנ"ל באו לדעתי, מפני שנמצאו כאלה אשר הגזימו את הענין וציירו ללכת בגדולות, ביסוד מוסדות רבים ומושבה גדולה, וכיוצא בזה דברים שהרצון עומד בהם חוץ מגבול היכולת כעת, וההגזמה מביאה, כמובן, יאוש תמיד. ע"כ[13] בצדק מחו אנשים חשובים נגד הפרסום של הענין בציור מגוזם זה בהוה, אבל הענין החביב הזה בעצמו איננו צריך לסיוע של גוזמאות, וכפי מעמד הדבר, קרוב מאד שיצא אל הפועל בע"ה[14], ע"י[15] השתדלותם הנאמנה של אנשי הלב בארץ ובחו"ל[16], בצורה הגונה ומכובדת. ומראשית המצער הזה נוכל לשית אחרית שגיא מאד, בעזרת צור ישראל ומושיעו, האומר לאם המבכה על בניה "מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך נאם ד' ושבו מארץ אויב, ויש תקוה לאחריתך נאם ד' ושבו בנים לגבולם"

את אשר יהגה לבי בזה באמת, הנני מביע בזה נגדה נא לכל עמי, אסירי התקוה, התאבים לשוב לבצרון, בצמיחת קרן ישועה, בימין ד' רוממה

בעה"ח[17], יום ט"ו מרחשון תרע"ב,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

אב"ד דפה עה"ק יפו והמושבות ת"ו

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. ר' - רבי
6. ז"ל - זכרונו לברכה
7. ע"ד - על דבר
8. הנ"ל - הנזכר לעיל
9. ת"ח - תלמידי חכמים
10. ג"כ - גם כן
11. בעה"י - בעזרת השם יתברך
12. ע"ז - על זה
13. ע"כ - על כן
14. בע"ה - בעזרת השם
15. ע"י - על ידי
16. ובחו"ל - ובחוץ לארץ
17. בעה"ח - באתי על החתום

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב יום הכיפורים תרע"ד - יפו **נמען:** הרב שמואל חיים הלוי הורוויץ

הרב קוק שמח על ההשתדלות למען שומרי שביעית, ויעזור, בתנאי שיצורפו לוועד גדולי ירושלים ויסודר שמירת הכספים. על קבר רחל יכתוב לד"ר לוי אחרי החג.

עיקרי הדברים

- תמיכה בשומרי שביעית.
- שמירת הכספים.
- קבר רחל.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], עיו"כ[4] תרעד"לת

שלו'[5] וברכת השנים לכ'[6] ידי"נ[7] הרב הגאון המפורסם מוהר"ש[8] חיים הלוי הורוויץ שליט"א[9].

אחדשה"ט[10] באה"ר[11],

יקרתו הגיעה לידי, ואשמח על ההשתדלות בשביל שומרי שביעית בעה"י[12], והנני בל"נ[13] לעזור בזה בכל האפשרות. רק צריכים לאחד בועד עוד מגדולי ירושת"ו[14], ולסדר איך יהיו משומרים הכספים בלא שום חשש ח"ו[15].

ע"ד[16] קבר רחל אקוה לכתוב לד"ר[17] לוי אחר יום הק'[18] הבעל"ט[19] בל"נ, והנני-בזה דור"ש[20] ידי"נ הרב ריי"צ[21] שי'[22].

והי'[23] ז"ש[24] וברכת השנים כנה"ר[25],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. עיו"כ - ערב יום כיפור
5. שלו' - שלום
6. לכ' - לכבוד
7. ידי"נ - ידיד נפשי
8. מוהר"ש - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. בעה"י - בעזרת השם יתברך
13. בל"נ - בלי נדר

14. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
15. ח"ו - חס ושלום
16. ע"ד - על דבר
17. לד"ר - לדוקטור
18. הק' - הקטן
19. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
20. דור"ש - דורש שלום
21. רי"צ - רבי יצחק / רבי יוסף צבי - שם אדם
22. שי' - שיחיה
23. והי' - והיה
24. ז"ש - זה שלום
25. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשמא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג מנחם אב תרפ"ה - ירושלים **נמען:** הנדיב נתן שטראוס

שטראוס קנה מד"ר לוי את המגרש ליד קבר רחל, שרבנים, ובראשם הרב צבי הירש קלישר, השתדלו לקנותו למוסד דתי של תורה ותפילה; גם ועד בית רחל' פעל לכך. הרב קוק מבקש שיקדיש את המגרש למוסד דתי, באישור הרבנות הראשית.

עיקרי הדברים

- המגרש ליד קבר רחל.
- השתדלות הרב קלישר.
- בקשה להקדשה.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ירושלם כ"ג מנ"א[2] תרפ"ה[3]

הדרת כבוד הנדיב הגדול בישראל ובאדם מר נתן שטראוס, יאריך ד' ימיו ושנותיו יחד עם הנדיבה הגבירה רעיתו הכבודה תחי'[4] וכל משפחתו הרוממה. שלו'[5] וברכה מציון וירושלים.

אדוני החביב. הנני מוצא לי חובה קדושה להעיר את לב הוד כבודו, בדבר המגרש אשר קנה מידי הד"ר[6] לוי אצל מקום קבורת רחל אמנו ע"ה[7]. אשר זה כמה תקופות שנים, שרבנים גדולי ישראל עסקו בדבר הגדול הזה לקנות את המגרש הסמוך להקבר הקדוש הזה על מנת ליסד בו מוסד דתי חשוב, לתורה ולתפילה לאחינו בני ישראל, בדרך קביעות וסדר הגון ומכובד. מראשונים במשתדלים בשביל המטרה הקדושה הזאת הי'[8] הגאון הידוע בכל העולם ר'[9] צבי הירש קאלישער מטהארן בגרמניה זצ"ל[10], שהוא הי' ג"כ[11] הראשון אשר הקים את התנועה של חבת ציון המעשית, שממנה יצאה כל התעמולה הציונית המלאה עתה את כל העולם היהודי והאנושי, רק ע"י[12] סבות שונות לא עלה הדבר בידי המשתדלים כל ימי משך ממשלת תורקיה בארץ ישראל. גם בזמנים האחרונים נוסד ועד בית רחל ע"י רבנים חשובים לשם המטרה הזאת, וכבר התחיל הועד באמצעות ד"ר[13] לוי הנזכר בעצמו, שהונח תחת ידו סכום כסף בהבנק לשם קניית החבל לשם מכון דתי.

אמנם על ידי סבות של חסרון ביאור בעצם הענין נסתבך הדבר, והמכון הדתי לא יצא אל הפועל במקום המקודש הזה, שהוא ראוי מאד, מצד התכונה הדתית וההסתורית להיות נוסד שמה. אמנם, שמחתי לשמע שסוף כל סוף נכנס המגרש הזה תחת רשות כבוד מעלתו בחיר נדיבי עמנו הממולא גם כן ברגשי קודש, והגיוני אמונה טהורה, אשר אקוה ששמח מאד להיות הציר הנאמן ממרומים, להוציא אל הפועל את המבוקש הקדוש והנאצל הזה, ליסד בחבל קדוש הזה אשר על ידי הציון הקדוש לכל וגם לכל האנושיות התרבותית מכון דתי קדוש לישראל, בזה שיואיל נא כבוד הדרתו להקדיש את המגרש הזה לשם מוסד דתי קדוש לתורה ולתפילה לישראל. על ידי האישור של הרבנות הראשית לארץ ישראל שיש לה יפוי הכח מיד הממשלה הבריטית ע"י הנציב העליון אחינו העליון סיר הרברט סמואל שכהן

עד כה במשרה הגדולה הזאת בחקה קבועה לדורות, לאשר הקדשות וצדקות של היהודים בארץ ישראל בכל כח ועז. ובזה ישאר שמו הגדול של הוד כבודו לזכר עולם, גם על הדבר הגדול הזה שיתן כבוד לעם ישראל, והדרת קודש לדתינו הקדושה בזכרון קודש של האם הקדושה אמן של ישראל, המסמלת את האהבה הלאומית, ואת אמונת הגאולה והתחיה לעמנו על אדמת קדשו לעד.

הנני מלא בטחון בע"ה[14] שדברי המעטים, היוצאים מן הלב יכנסו ללבו הנדיב והרחב לעשות חסד משפט וצדקה. והרעיון הקדוש שהגו גדולי ישראל, להציג זכרון נצח ומכון דתי חשוב וקדוש על יד קברה של רחל אמנו, יצא בקרוב מן הכח אל הפועל בכל הכבוד וההדר על ידי נדבת רוחו הטהור. והנני מתכבד לברכו ברב שלו' מהר הקודש מירושלים.

ידידו הנאמן המעריצו כיפעת ערכו

אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
4. תחי' - תחיה
5. שלו' - שלום
6. הד"ר - הדוקטור
7. ע"ה - עליו השלום
8. הי' - היה
9. ר' - רבי
10. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
11. ג"כ - גם כן
12. ע"י - על ידי
13. ד"ר - דוקטור
14. בע"ה - בעזרת השם